

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра політичних наук і права

Ковальчук Захарій Володимирович

**НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН**

*Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
281 “Публічне управління та адміністрування”*

Науковий керівник:

доктор державного управління,
доцент

Андреєв Сергій Олександрович

Київ–2022

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інститут церкви посідає чільне місце в суспільному житті більшості сучасних країн світу. Релігійні цінності та традиції продовжують суттєво впливати на духовно-моральний вимір суспільства та цілепокладання в публічній політиці та управлінні. Суспільна стабільність та можливості розвитку країни, національна безпека суттєво залежать від діяльності релігійних інститутів, їх толерантності та взаємоповаги. Зазначене зумовлює необхідність побудови конструктивних та дієвих державно-церковних відносин, стан яких у підсумку значною мірою впливає на процеси державотворення, єдність нації, її досягнення як всередині країни, так і на міжнародній арені.

В Україні вплив релігійного чинника на суспільні відносини та публічну політику є традиційно значним, що зумовлено особливостями національного менталітету, головною складовою якого є релігійна духовність, а також історичним минулим, тісно пов'язаним, насамперед, з утвердженням та розвитком православ'я на теренах нашої держави. При цьому українське суспільство характеризується поліконфесійністю, також має глибоке історичне коріння та є передумовою виникнення та загострення міжконфесійних конфліктів, особливо при політизації релігійних відносин. Отже, невід'ємною умовою розвитку України є налагодження дієвих державно-церковних відносин в інтересах суспільства. Натомість, наразі ці відносини не набули усталеності, передусім на концептуальному рівні, відбувається активна дискусія щодо взаємних прав та обов'язків держави та церкви, основних принципів та підходів у їх взаємодії.

СТИСЛИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Різноманітні питання державно-церковних відносин в Україні та закордоном, їх нормативно-правового забезпечення, організаційних структур публічного управління, механізмів співпраці державних та релігійних інститутів досліджували М.Баюк, В.Бліхар, М.Васін, Л.Дудка, Г.Єрмакова, Ю.Кальниш, А.Кобетяк, А.Колодний, Я.Котилко, Т.Краснопольська, І.Лопушинський, О.Мелехова, М.Мельникович, О.Мельничук, С.Онищук, Т.Павроз, М.Палінчак, Л.Филипович, С.Шаправський та ін. Однак, незважаючи на великий масив досліджень, присвячених різним аспектам взаємодії держави та церкви та управління у релігійній сфері, залишаються актуальними питання модернізації організаційно-правових засад та механізмів державно-церковних відносин, виходячи з сучасних тенденцій розвитку цих відносин в Україні та кращого зарубіжного досвіду в цій сфері.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою кваліфікаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування та визначення перспективних напрямів модернізації системи публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- узагальнити підходи до розуміння змісту державно-церковних відносин;
- розглянути історичну еволюцію та сучасні моделі публічного управління у сфері державно-церковних відносин;
- розкрити сучасний стан системи публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні;
- розробити пропозиції щодо розвитку правового забезпечення та організаційних засад публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні;
- визначити основні напрями модернізації механізмів суспільної взаємодії держави та релігійних організацій в Україні.

ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єкт дослідження – процеси державно-церковних відносин.

Предмет дослідження – напрями модернізації системи публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході виконання кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи:

- логіко-семантичний (узагальнення підходів до визначення змісту поняття "державно-церковні відносини");
- історичної ретроспекції (аналіз історичної еволюції підходів у сфері державно-церковних відносин);
- компаративного аналізу (аналіз існуючих моделей публічного управління у сфері державно-церковних відносин);
- систематизації (розробка пропозицій щодо розвитку правових засад та організаційних аспектів публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні);
- індукції та дедукції (обґрунтування доцільності впровадження в Україні партнерської моделі державно-церковних відносин);
- аналізу і синтезу (визначення основних напрямів модернізації механізмів суспільної взаємодії держави та релігійних організацій в Україні)

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ (початок)

Завдання 1. Узагальнити підходи до розуміння змісту державно-церковних відносин

Державно-церковні відносини є відносинами двох суспільних суб'єктів – держави і церкви. В сучасних дослідженнях ключове значення має поняття "світська держава", у якій церква виступає одним з інститутів громадянського суспільства. Відповідно до цього, державно-церковні відносини є сукупністю форм суспільно-політичних, економічних, правових і моральних нормативних зв'язків між двома інституціями – державою та інституційними утвореннями релігійного характеру. Особливості державно-церковних відносин визначають церковну політику держави, що розробляється та здійснюється відповідною системою публічного управління, під якою пропонуємо розуміти сукупність взаємопов'язаних органів публічного управління, що здійснюють цілеспрямований вплив на державно-церковні відносини з метою забезпечення духовно-релігійної самореалізації громадян, збалансування інтересів держави та релігійних інститутів, узгодження їх діяльності для досягнення цілей суспільного розвитку.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ (продовження)

Завдання 2. Розглянути історичну еволюція та сучасні моделі публічного управління у сфері державно-церковних відносин

Державно-церковні відносини характеризувалися дуже різними підходами. У язичницьких суспільствах релігія була міцно переплетена з державною владою. Християнство привнесло підхід на основі розмежування компетенції монарха та "території дії" Бога. На розвиток цього підходу у період середньовіччя було вироблено три концепції: унітарну; "двох мечів"; тринітарну. Надалі в Європі сформувалися три основні моделі державно-церковних відносин: регалізму, національної церкви та коопераційна, що визначали напрям змін відповідних відносин у ХХ ст. В Україні серед основних моделей, що діяли протягом тисячоліття від хрещення Русі, виділяють киеворуську, козацько-могилянську, часів національно-визвольних змагань та радянську.

Сучасні моделі державно-церковних відносин поділяють на три групи: синкретичні (державної або національної церкви, теократична, цезаропапістська, клерикальна); симбіотично-партнерські (конкордат, координаційна, коопераційна); антагоністичні (сепараційна, конфронтаційна).

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ (продовження)

Завдання 3. Розкрити сучасний стан системи публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні

Систему органів публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні можна поділити на такі рівні: вищий (президент, парламент, уряд); центральний, де ключову роль відіграє ДЕСС, діяльність якої координує Міністерство культури та інформаційної політики України; регіональний (департаменти або управління обласних державних адміністрацій). Сформована система у цілому задовольняє потреби налагодження дієвих державно-церковних відносин, проте характеризується певними проблемними моментами, пов'язаними з недостатньою спроможністю ДЕСС забезпечувати проведення державної політики у релігійній сфері.

Завдання 4. Розробити пропозиції щодо розвитку правового забезпечення та організаційних засад публічного управління у сфері державно-церковних відносин в Україні

Нормативно-правове забезпечення публічного управління потребує розвитку в наступних аспектах:

- закріплення у ст. 35 Конституції України положення про те, що

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ (продовження)

держава співпрацює з церквами та релігійними організаціями для вирішення суспільно важливих проблем;

- запровадження в Законі України "Про свободу совісті та релігійні організації" змістовних формулювань понять "церква" та "релігійна організація", виходячи з їх розуміння як суб'єктів громадянського суспільства, а також визначення поняття "релігія", "конфесія" і "секта";

- законодавче запровадження та регламентація укладання договорів про співробітництво між державними органами та релігійними організаціями;

- спрощення процедури реєстрації релігійних організацій за принципом "єдиного вікна", встановлення чіткої правової процедури переходу релігійної організації з однієї конфесії в іншу;

- врегулювання на належному рівні питань релігієзнавчої експертизи, що має спрямовуватися на зменшення ризику створення "фейкових" релігійних організацій та деструктивних сект;

- унормування процесу повернення культових споруд і майна, націоналізованого у церков за радянських часів, шляхом прийняття закону про реституцію та прийняття спеціальної державної програми;

- визначення в Законі України "Про освіту" поняття "релігійна освіта" та регламентація особливостей освітньої діяльності релігійних організацій.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ (продовження)

Завдання 5. Визначити основні напрями модернізації механізмів суспільної взаємодії держави та релігійних організацій в Україні

В Україні доцільним є впровадження партнерської моделі державно-церковних відносин. Для реального впровадження такої моделі існує потреба у прийнятті спеціальної стратегії, основою якої може стати Концепція державно-конфесійних відносин в Україні 2004 р. У межах партнерської моделі ми пропонуємо такі основні напрями модернізації механізмів суспільної взаємодії держави та релігійних організацій в Україні:

- активізація діяльності Комісії з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій при Кабінеті Міністрів України та розширення мережі рад з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при центральних органах виконавчої влади;
- налагодження діалогових форм державно-церковних комунікацій, зокрема, системної практики комунікативних заходів за участю членів уряду, парламентарів та представників релігійних конфесій, механізмів лобювання інтересів церков у парламенті;

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ (продовження)

- формування якісно нових державно-церковних відносин у сфері освіти, в тому числі, державне сприяння створенню системи закладів релігійної освіти, впровадження в загальноосвітніх школах предмету з основ християнської етики та історії християнства тощо;
- розвиток співпраці у інформаційній сфері, зокрема, створення спільних державно-церковних мас-медіа, збільшення присутності в інформаційному просторі освітніх та інформаційно-аналітичних матеріалів щодо релігії та суспільної діяльності релігійних організацій, запровадження спеціальної підготовки фахівців з релігійної журналістики та ін.;
- удосконалення механізмів взаємодії держави та церкви у соціальній сфері шляхом реалізації спільних проектів, запровадження податкових пільг для підприємницьких структур, які надають цим проектам фінансову підтримку;
- забезпечення дієвого співробітництва державних та церковних структур у сфері національної безпеки, зокрема, залучення представників визнаних традиційних релігійних організацій до експертної діяльності для протидії різноманітним деструктивним сектам, законодавче закріплення поняття "релігійні меншини" та налагодження стосунків державних органів із ними.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання органами державної влади підходів та рекомендацій щодо впровадження в Україні партнерської моделі державно-церковних відносин, а також механізмів її реалізації.

Запропоновані у кваліфікаційній роботі теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути використані:

- вищими органами державної влади та Державною службою України з етнополітики та свободи совісті під час формування державної політики у сфері державно-церковних відносин;
- органами публічної влади всіх рівнів для вироблення конкретних механізмів співпраці з релігійними організаціями;
- закладами вищої освіти у процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування".

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ І ПУБЛІКАЦІЇ

Окремі результати кваліфікаційної роботи пройшли апробацію шляхом публікації тез доповідей за темою: “Основні напрями модернізації механізмів суспільної взаємодії держави та релігійних організацій в Україні” у збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Економічна система країни : зовнішні та внутрішні фактори впливу”, що відбулась у Таврійському національному університеті ім. В. І. Вернадського (м. Київ) 22 жовтня 2022 року.

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (83 найменувань).

Повний обсяг роботи становить 84 сторінки.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!